

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-
педагогічної роботи
Олександр ГОЛОВКО

“ _____ ” _____ 2022
р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Філософська антропологія

рівень вищої освіти *бакалавр*

галузь знань *філософія*

спеціальність *033 філософія*

спеціалізація *033 філософія*

освітня програма *033 філософія*

вид дисципліни *за вибором*

факультет *філософський*

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 5 від 24 червня 2022 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Загурська Н. В., доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

Протокол № 12 від 10 червня 2022 року

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада

_____ Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми

033 філософія

_____ Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету

Протокол від 15 червня 2022 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

_____ Сергій ГОЛКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “**Філософська антропологія**” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр

спеціальності (напряму) філософія

спеціалізації філософія

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Поглиблене вивчення філософсько-антропологічного надбання, ознайомлення майбутніх фахівців з основними традиціями та підходами до сутності людського, які разом із відомостями, отриманими з інших філософських курсів, сприятимуть цілісності знань майбутніх фахівців.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Розвиток гуманістичної свідомості майбутніх фахівців, виховання орієнтації на антропні засади філософування та гуманістичного підходу до навчального процесу у вищій школі.

1.3. Кількість кредитів – 3

1.4. Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни

Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
IV-й	IV-й
Семестр	
VIII-й	VII-й
Лекції	
28 год.	4 год.
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
- год.	- год.
Самостійна робота	
80 год.	54 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Студенти повинні досягти таких результатів навчання:

знати:

- вихідні поняття та терміни філософської антропології;
- головні філософсько-антропологічні теорії та персоналії;
- тематику досліджень із філософської антропології;

– сучасні підходи до вирішення класичних філософсько-антропологічних проблем.

ВМІТИ:

- читати та аналізувати літературу з філософської антропології;
- написати реферат із філософії людини;
- обговорювати характерні аспекти основних підходів до сутності людини;
- дискутувати з приводу протиріч, властивих людській природі.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальні проблеми філософської антропології

ТЕМА 1. Предмет та головні проблеми філософської антропології

Предмет курсу, його мета, завдання та структура. Місце філософської антропології в системі філософського знання. Пошук «людського виміру» традиційних філософських проблем. Людина як множинна, суперечлива цілісність. Людина як мовна та політична істота. Різновиди підходів згідно Е. Кассінеру. Головні поняття філософської антропології. Антропологічні категорії. Фундаментальні характеристики людини. Проект як існування, що передреує сутності. Проблематичність сутності людини.

ТЕМА 2. Огляд основних теорій людини («широкий» підхід)

Людина у дзеркалі власної думки. Античні засади філософської антропології. Християнсько-зорієнтована філософська антропологія. Відродження, Реформація, Просвітництво: нові матриці людського існування. Антропологічна тематика в німецькій класичній та некласичній філософії. Антропологічні проблеми в екзистенціалістській філософії. Марксистська традиція у вирішенні проблем людини. Психоаналітична антропологія. Вітчизняна думка про сутність людини.

ТЕМА 3. Філософська антропологія як специфічний напрямок

Антропологічні повороти в філософії. Спроба створення систематичної теорії людини М. Шелера. Особливе положення людини в космосі. Формальна етика та захваченість цінностями. Ексцентрична позиція людини в світі за Х. Плеснером. Ступені органічного та людина. Філософсько-біологічна, культурно-філософська, релігійно-філософська антропологія. Діалогічна антропологія М. Бубера та Ф. Хаммера. Феномен людини за П. Тейяром де Шарденом.

ТЕМА 4. Людина як творець та витвір культури

Головні гіпотези походження людини. Трудова теорія антропосоціогенеза. Діяльнісний підхід до антропогенеза. Критика трудової гіпотези. Психоаналітичне тлумачення проблеми походження людини. Антропологічна критика виходження з фетишизму. Гра як засада формування людини. Прагнення заробити, завоювати, залюбити та заграти щастя. Гра як феномен людського буття. Людина як символічна істота.

Розділ 2. Певні проблеми філософської антропології

ТЕМА 5. Дуальність людини

Дуальність, бінарність, діхотомічність. Усвідомлення двоїстості своєї природи як фундаментальна подія в житті людини. Типи дуальності. Серце як осередок душевного та духовного життя людини. Гендерна філософська антропологія як дослідження бінарної опозиції чоловічого та жіночого. Чи завжди стать жіноча. Проблема секс-об'єктивації. Чоловіче/жіноче та маскулінне/фемінне. Деконструкція бінарної опозиційності. Від дуальності до ризому, поліверсії.

ТЕМА 6. Філософські аспекти людської сексуальності

Людина як сексуальна істота. Диспозитив сексуальності за М. Фуко: еротична жага та жага пізнання. Сексуальні стратегії мікрофізики влади. Філософія сексуальності в контексті структурного психоаналізу. Насолода сенсом (*jouis-sens*). *Епістемологія комори* І. Кософські Седжвик. *Що робити після оргії?* Сексуальність як внутрішня здатність вивільнення

генітального. Критика фаллогонтеоцентризма. Ж. Лакан і Ж.-Л. Нансі про сексуальні стосунки як стосунки за переважністю.

ТЕМА 7. Соціальна філософська антропологія

Абстрактність як ізольованого індивіда, так і раболіпної людини маси. Бажання та потреба. Феномен колективного тіла. Дисциплінарні простори культури. Мікро- та макрофізика влади за М. Фуко. Самодеконструкція гостинності за Ж. Дерріда. Апорія гостинності. Вторгнення та віторгнення за Ж.-Л. Нансі. Дар та прощення. Ідеологія та міфологія. Дискурс сили та дискурс справедливості.

ТЕМА 8. Доля гуманістичних цінностей

Цінність життя та сенс життя. Переоцінка цінностей як переоцінка поняття цінність. Честь та чесність. Порядок царства цінностей. Справедливість як цінність, форма морального визнання, міра та милість. Поняття мерітократії. *Теорія справедливості* Дж. Роулза. Справедливість в *Силі закону* Ж. Дерріда. Ототожнення справедливості та деконструкції. Справедливість до справедливості.

ТЕМА 9. Образ-концепт постлюдини

Від людини до постлюдини через надлюдину. Остання людина за М. Бланшо. Від Життя, Праці, Мови до Смерті, Бажання, Закону. Складає суб'єктивація: між стратою та стратифікацією. Кінець людини в її телосі за Ж. Дерріда. Пароксітон людського за Ж. Бодрійяром. Сучасна техніка як психопротез. Неочевидні просторові моделі постлюдського. Головні риси *пост*постмодерної антропології: від ситуативності до подієвості. Камп: постсучасний дендізм. Субверсивний потенціал постглобаліста. Постінтелектуал.

ТЕМА 10. Футурологія та філософська антропологія

Головні напрямки філософського передбачення майбутнього стану людини. Проблема футурошоку. Порушення очікувань на певне майбутнє людства. Філософсько-антропологічні аспекти проблеми виживання людства. Акселераціонізм. Філософські аспекти проблеми нових репродуктивних технологій. Проблеми сучасної евгеніки. Клонування як трансцендування природнього начала людини.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього го	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Назва												
Разом за розділом 1	16	14	2				4	2	2			
Розділ 2. Назва												
Разом за розділом 2	24	14	10				2	2				
Усього годин	40	28	12			60	6	4	2			54

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	М. Шелер <i>Положення людини у космосі</i>	4
2	Е. Фінк <i>Головні феномени людського буття</i>	4
3	Ж. Дерріда <i>Тварина, якою я відповідно є</i>	2
4	Р. Барт <i>Міфології</i>	2
5	М. Оже <i>Не-місія: вступ до антропології гіпермодерну</i>	2
6	Нансі Ж.-Л. <i>Сексуальні стосунки?</i>	2
7	Шефер <i>Кінець людської виключності</i>	2
8	К. Хейлз <i>Як ми стали постлюдством</i>	2
	Разом	20

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
Поглиблене вивчення тем:		
1	Вдосконалення теоретичних знань та практичних навичок. Поняття тілесності в філософії	8
2	Поглиблене вивчення матеріалу. Філософія любові	8
3	Підготовка аргументів. Гра як феномен людського буття	8
4	Вдосконалення теоретичних знань та практичних навичок. Танатологія: смерть та безсмертя	8
5	Розробка питання. Проблема постлюдини	8
6	Психологічне підґрунтя. Різноманіття актуальних концепцій статі	8
Написання есе:		
7	на тему Що є людина , виходячи з апології або критики однієї з концепцій, що вивчалися протягом курсу або порівняння двох чи більше концепцій.	32

Разом	80
--------------	-----------

6. Індивідуальні завдання

7. Методи контролю

Залік, що структурно складається з тестових, репродуктивних та творчих завдань.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Залікова робота	Сума
Розділ 1					Розділ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10					
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	20		60	40	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для заліку
49–100	зараховано
1–49	незараховано

Критерії оцінювання

Залікове завдання складається з двох питань, кожне оцінюється за наступною системою балів:

27-40 балів	студент продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, провів глибокий філософський аналіз означеної проблеми; глибоко і всебічно висвітлені знання основних положень філософських першоджерел та рекомендованої літератури; відповідь повністю репрезентує певну філософську проблему; відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз; відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння навчального матеріалу
19-26 балів	студент продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, аргументовано виклав

	означену проблему; відповідь в цілому репрезентує певну філософську проблему; здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики; відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не обґрунтовані; відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми без власного аналізу
13-18 балів	студент продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми; висвітлені знання є фрагментарними; аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики відсутній; відповідь є недостатньо послідовною, та логічною; власні висновки відсутні
7-12 балів	студент продемонстрував уявлення з екзаменаційного питання; відсутній аналіз означеної проблематики; відповідь є фрагментарною, висновки і узагальнення відсутні, або не відповідають змісту питання
1-6 бала	відповідь часткова; відсутній аналіз означеної проблематики; висновки відсутні або не відповідні.
0 балів	відповідь відсутня, або не відповідає змісту питання

9. Рекомендована література

Основна література

- Арцишевский Р. А.* Філософська антропологія. Луцьк, 2011.
Головка Б. А. Філософська антропологія. К., 1997.
Досвід людської особи. Нариси з філософської антропології. К., 2001.
Загурська Н. В. Філософська антропологія: Комплекс навчально-методичних матеріалів. Х., 2003.
Попович М. Бути людиною. К., 2017.
Donceel J. Philosophical Anthropology. N.-Y., 1967.
Mondin B. Philosophical Anthropology, Man: an Impossible Project? Rome, 1991.

Допоміжна література

- Барба Е.* Паперове кіно. Путівник по театральній антропології. Л., 2001.
Барт Р. Від твору до тексту // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Л., 1996.
Беньямин В. Центральний парк // Иностранная литература. 1997. № 12.
Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть. Л., 2004.
Бодріяр Ж. Фатальні стратегії. Л., 2010.
Больнов О. Філософська антропологія та її методичні принципи // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. К., 1996.
Бубер М. Я і ти. Шлях людини за хасидським вченням. К., 2012.
Вітгенштайн Л. Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження. К., 1995.

- Гайдеггер М.* Будувати, проживати, мислити. Х., 1998.
- Гейзінга Й.* Homo ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури. К., 1994.
- Дельєж Р.* Нариси з історії антропології. К., 2008.
- Дерріда Ж.* Структура, знак, гра в дискусії гуманітарних наук // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Л., 1996.
- Дерріда Ж.* Позичії. К., 1994.
- Дерріда Ж.* Цілі людини // Після філософії: кінець чи трансформація? К., 2000.
- Дерріда Ж.* Дарувати час. Л., 2008.
- Каюа Р.* Людина та сакральне: видання, доповнене трьома додатками, про секс, гру, війну в їхньому відношенні до сакрального. К., 2003.
- Канетті Е.* Маса і влада. К., 2001.
- Клековкін О.* Homo Digital: Формула споживання (Малий органон) // Художня культура. Актуальні проблеми. 2019. Вип. 15 (1).
- Коларов Р.* Игри, геймове и пост-теорията // Български език и литература. 2007. № 6.
- Куцепал С.* Homo virtualis як продукт культури інформаційного суспільства // Гілея. 2008. Вип. 25.
- Леві-Строс К.* Структурна антропологія. К., 1997.
- Ліповецьки Ж.* Ера порожнечі // Ї. Незалежний культурологічний часопис. 2005. № 37.
- Марійко С.* Людина віртуальна: у пошуках ідентичності // Гілея. 2008. Вип. 25.
- Маркузе Г.* Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. К., 1996.
- Мерло-Понті М.* Феноменологія сприйняття. К., 2001.
- Нансі Ж.-Л.* Тіло, мова // Ї. Незалежний культурологічний часопис. 2004. № 35.
- Ніцше Ф.* Повне зібрання творів. Том 6. Людське, надто людське: Книга для вільних умів. Л., 2012.
- Ніцше Ф.* Так казав Заратустра. К., 1993.
- Ортега-і-Гасет Х.* Дегуманізація мистецтва // *Ортега-і-Гасет Х.* Вибрані твори. К.: Основи, 1994.
- Плеснер Г.* Приводи плачу // Ї. Незалежний культурологічний часопис. 2005. № 37.
- Рішар Ж.-П.* Смерть та її постаті // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Л., 1996.
- Тейяр де Шарден П.* Гімн Всесвіту // Читанка з філософії. Кн. 6. К., 1993.
- Тейяр де Шарден П.* Феномен людини // Читанка з філософії. Кн. 6. К., 1993.
- Финк Э.* Основные феномены человеческого бытия. М., 2017.
- Фройд З.* Поет і фантазування // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Л., 1996.
- Фройд З.* Тотем і табу. Х., 2019.
- Фуко М.* Історія сексуальності. Х., 1997. Т. 1. Жага пізнання.
- Фуко М.* Історія сексуальності. Х., 1999. Т. 2. Інструмент насолоди.
- Фуко М.* Історія сексуальності. Х., 2000. Т. 3. Плекання себе.
- Фуко М.* Наглядати і карати. К., 1998.
- Фуко М.* Ненормальні // Ї. Незалежний культурологічний часопис. 2005. № 37.
- Фуко М.* Що таке автор // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Л., 1996.
- Харарі Ю.* Homo Deus. За лаштунками майбутнього. К., 2018.
- Хейлз К. Н.* Як ми стали постлюдством. Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці. К., 2013.
- Шелер М.* Положення людини в Космосі // Читанка з філософії. Кн. 6. К., 1993.
- Deleuze G.* A quoi reconnaît-on le structuralisme? P., 1972.
- Deleuze G.* Dialogues (avec Claire Parnet). P., 1977.
- Deleuze G.* Pourparlers. P., 1990.
- Deleuze G., Guattari F.* L'Anti-Oedipe. P., 1972.
- Deleuze G., Guattari F.* Mille plateaux. P., 1980.

- Deleuze G., Guattari F.* Qu'est-ce que la philosophie? P., 1991.
- Fink E.* Grundphänomene des menschlichen Daseins. Freiburg, 1979.
- Frederiksen M. D.* An Anthropology of Nothing in Particular. Winchester, UK and Washington, 2018.
- Cassirer E.* An essay on man. An introduction to a philosophy of human culture. New Haven, L., 1945.
- Harman G.* Object-Oriented Ontology: A New Theory of Everything. L., 2018.
- Meillassoux Q.* Le Nombre et la Sirène. Un déchiffrement du Coup de dés de Mallarmé. P., 2011.
- Morton T.* Humankind: Solidarity with Non-Human People. L., N-Y., 2017.

Інформаційні ресурси

- Статті з філософської антропології <https://opac.library.strathmore.edu/cgi-bin/kooha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=2360>
- <https://www.researchgate.net/search/Search.html?query=Philosophical+Anthropology&type=publication>
- Ресурси з антропології Трінті колледжа <https://www.trincoll.edu/anthropology/web-resources/Humanists>
- International https://humanists.international/what-is-humanism/?gclid=Cj0KCQiAi8KfBhCuARIsADp-A57do-4JYw8CCvOC-ap-nKVt4mflpEs47E84Q2yDm0XcKnz7zibC664aAlf-EALw_wcB
- Posthumanism Research Institute <https://brocku.ca/pri/resources/>

III. Конспекти лекцій

ТЕМА 1. Предмет та головні проблеми філософської антропології

Предмет курсу, його мета, завдання та структура. Філософська антропологія як область філософського знання про інваріантні (загальнолюдські) усталені природні й соціокультурні властивості людини та культурну мінливість цих властивостей. Філософська антропологія як спосіб розгляду та вирішення філософських проблем у їх «людському вимірі», оцінки значущості людини. Філософська антропологія як цілісний образ людини. Зберігання «меж та границь» цього образу в безмежності буття та досконалості.

Місце філософської антропології в системі філософського знання відносно онтології, гносеології, соціальної філософії, етики, естетики. Міждисциплінарні зв'язки філософської антропології з біологією, етнографією та культурологією. Антропологія та філософія. Відношення філософської антропології до конкретних наук про людину (психології, антропології та ін.). Структура філософсько-антропологічного знання: засади філософської антропології, соціально-історична, структурна, культурна та педагогічна антропології.

Пошук «людського виміру» традиційних філософських проблем. Людина в її відношенні до світу як стрижнева проблема філософії. Спроби визначення людини. Багатоманітність підходів до сутності людини. Основні чинники цієї багатоманітності. Багатоманітність визначень як відображення багатоманітності людського буття та багатогранності образу людини. Homo sapiens та homo sapiens sapiens. Людина як множинна, суперечлива цілісність.

Проблема місця людини в світі. Людина як «мікрокосм». Варіанти вирішення проблеми співвідношення «мікро» та «макрокосму». Людина як об'єкт та суб'єкт цього співвідношення. «Людські виміри» буття світу. Форми буття людини в світі. Персоніфікація буття. Індивід, індивідуальність, особистість, суб'єкт, людина: визначення, розрізнення та порівняння. Проблема типологізації людини. Людина як множинна, суперечлива цілісність.

Людина як мовна та політична істота. «Включена виключеність» голосу зоє в порівнянні з bios за Дж. Агамбеном. Парламент. Особисте як політичне за К. Міллет. Раса, нація, гендер.

Різновиди підходів до людини згідно *Есе про людину* Е. Кассіра: релігійний, науковий, філософський.

Головні поняття філософської антропології. Фундаментальні антропологічні категорії: вчинок та подія згідно П. Шульцу. Пасивний та активний застави. *Містер Ніхто* Ж. Ван Дормалю. Вчинок як самовизначення людини. Поетика та практика. По-дія як людська спів-буттєвість. Вірність події згідно А. Бад'ю. Подія як подія істини. *Наш Платон*. Відповідальність тіла за мову. Різновиди подій: політична (емансіпаторний ентузіазм), поетична (творче задоволення), математична (концептуальна радість), любовна (щастя, що не зводиться до сентиментальності чи сексуальності). Вірність до розтину безодні в собі.

Фундаментальні апофатичні характеристики людини: несводимість, ненапередвизначеність, незаменимість і неповторність, невиразимість. Проект як існування, що передує сутності.

ТЕМА 2. Огляд основних теорій людини («широкий» підхід)

Людина у дзеркалі власної думки. Філософська антропологія як філософія людини та як філософський напрямок. Походження терміна «антропологія». Людина як ставче та становлення. Античні засади філософської антропології. Платон про людину, суспільство, державу. Аристотель про людину як політичну істоту. Християнсько-зорієнтована філософська антропологія. Генеалогія антропологічного повороту. Відродження, Реформація, Просвітництво: нові матриці людського існування. Людина як створення невизначеного образу згідно Дж. Піко делла Мірандола. Природа людини в політології Н. Макіавеллі. Доля гуманістичних цінностей у його «Володарі» та «Роздумах». Алхімічна антропологія: людина як результат алхімічного діяння. Просвітницька антропологія: благородний дикун і людина-машина. Антропологічна тематика в німецькій класичній

філософії. Вчення про природу людини Л. Фейербаха. Формування контрраціональних філософсько-антропологічних стратегій: А. Шопенгауер, С. К'еркегор та ін. Ф. Ніцше про трагедію абсолютного індивідуалізму й самотності людини, бунт як самовизначення людини. Критика християнського розуміння людини. Європейський нігілізм та екзистенціалістичні мотиви у філософській антропології. Екзистенційні протиріччя людини. Антропологічні проблеми в екзистенціалістичній та персоналістичній філософії. Екзистенціалістичні варіанти відповіді на питання про природу людини. Проблема людини в творчості М. Гайдеггера. Природа суб'єктивності та свідомості за Е. Гуссерлем. Передумання існування сутності згідно Ж.-П. Сартром. Бунтуюча людина за А. Камю.

Марксистська традиція у вирішенні проблем людини. Людина в системі матеріально-виробничих і соціальних зв'язків. Людина як об'єкт та суб'єкт діяльності, спілкування та пізнання. Соціоцентризм в інтерпретації людського буття та свідомості. Соціокультурні традиції у вітчизняному марксизмі: революціонізм у вирішенні проблем людської активності. Проблема свободи та насильства, протиріччя мети та засобів. Новітня актуалізація марксистської антропології.

Психоаналітична антропологія. Відкриття несвідомого та його наслідки. Драматизм несвідомого, ірраціонального в людській поведінці та його мотивації. Нео- та постпсихоаналіз про сутність людини. Суспільна та колективна несвідомість: спільне та відмінне. Психоаналіз і психосінтез. Трансперсональна антропологія про сутність людини. Структурна антропологія. Критична антропологія М. Фуко. Проблема «смерті людини». Людина у світлі постсучасного філософування. Постантропологічне мислення. Філософія розрізнення про природу людини. Від індивіда до «дівіда». Феномен постлюдини. Негуманний поворот.

Вітчизняна думка про сутність людини. Професори Києво-Могилянської академії про сутність людини та історії. Людина у світлі філософської системи Г. Сковороди. «Філософія серця» П. Юркевича. Члени Кирило-Мефодіївського товариства про сутність людини. Сучасна вітчизняна думка про сутність людини.

ТЕМА 3. Філософська антропологія як специфічний напрямок

Антропологічні повороти в філософії. Антропологічні мотиви в філософії Л. Фейербаха. Буття як суб'єкт і мислення як предикат. Неможливість *Я* без *Ти*.

Систематична теорія людини М. Шелера. Особливе положення людини в космосі. Принцип протилежності життю взагалі. Екстатичний рослинний порив, спрямований зовні, просте туди. Відстуність розрізнення чуття та потягу. Потяг та інстинкт. Зарозумілість вкоріненості. Інтелект як наслідок низки проб. Проблематичність людини для самої себе: чому не тварини започаткували зоологію. Людина як пластичний тип ссавця. Дух як відкритість світу та аскет життя. Ідеююча абстракція як сходження в царство чистих сутностей, проникнення в останні підстави буття. Ідеююча абстракція та феноменологічна редукція. Формальна етика та захваченість цінностями. Порядки любові. *Центр актів, в якому дух проявляється в області кінцевого буття, ми хочемо позначити поняттям особистості, радикально відмінним від усіх функціональних центрів «життя», які при розгляді їх зсередини називаються «душевними центрами».* Рефлексія, творчість як сурогат життя та меланхолія проти пафосу. Переживання та повторне переживання.

Ексцентрична позиція людини в світі за Х. Плеснером. Принципова невизначеність сутності людини. Горизонтальний та вертикальний напрямку людського існування. Ступені органічного та людина. Межа живого тіла як властивість самого тіла. Вчленіння рослини в середовище. Розчинення тваринного в *тут і тепер*. Головні антропологічні закони: природної штучності, непрямой прямої (опосередкована безпосередність), безмісного місця. Сміх як струшене неможливою думкою тіло. Віра як шлях додому. Чому той, хто водиться з духом не повертається? Ворожість культури та релігії.

Філософсько-біологічна антропологія. Ідея ретардації Л. Болька. Визначеність людини власною нестачею згідно А. Гелену. Неспеціалізованість органів та відсутність інстинктивних фільтрів. Відкритість світу як наслідок незахищеності. А. Портман про

людину як нормалізованого недоноска. Людина як дезертир, декаданс життя. Людина як мавпа з неврозом у мемах. Культурно-філософська антропологія. Об'єктивізацію духу та суб'єктивність як пункт її конденсації та виявлення. Культурне середовище як духовний ландшафт за Е. Ротхакером. Культурне середовище як екзистенційне апріорі за М. Ландманом. Культурна антропологія Е. Кассіра. Релігійно-філософський напрямок філософської антропології. Відкриття свободи, моральності через гріх. Образ та втрачена подоба. Принцип об'єктивності людини як головна теза антропології за Г. Хенстенберга та І. Лотца. Людина як спеція. Ставлення до предмета заради його самості. Зустріч людського буття та буття світу. Дух як онтологічне начало об'єктивності. Тіло як метафізичне слово духа, поєднання духу. М. Бубера та Ф. Хаммер про сутність людини як її відкритість світу в любові. Реалізація людської сутності у діалозі. Головне слово *я–ти* як умова істинної співлюдяності. Нелюдськість головного слова *я–воно*. Ти як Бог.

Феномен людини за П. Тейяром де Шарденом. Панпсихізм. «Точка Омега» як боголюдина та фінальна мета еволюції. Ноосфера. Тангенціональна, раціональна та радіальна енергії. Прийдешні тоталізація та аморизація.

ТЕМА 4. Людина як творець та витвір культури

Взаємозв'язок антропогенезу та культурогенезу. Генно-культурна еволюція. Феномен коеволюції за Ч. Ламсденом і Е. Уілсоном. Головні гіпотези походження людини.

Трудова теорія антропосоціогенеза. *Роль праці в процесі перетворення мавпи в людину з Діалектики природи* Ф. Енгельса. *Труд створив людину*. Труд як доцільна діяльність. Інстинктивність діяльності тварин. Діяльностний підхід до антропогенеза. Роль знарядь праці у формуванні людини. Поява свідомості та мови в процесі спільної трудової діяльності. Критика трудової гіпотези в *Алгоритмах історії: прощання з Марксом* В. М. Вільчека. *Яким чином пралюдина могла щось вигадати, винайти, відкрити, не вміючи придумувати, винаходити, відкривати і рішучо нічого не вигадуючи, не вигадуючи і не відкриваючи*. Т. Роззак про палеотаумічну еру. Передування містичних видінь, мандали, священного вогню, поклоніння зіркам, золотої гілки знаряддям, колесу, вогню для приготування їжі, календарю, посоху пастуха і царському скіпетру. Критика ролі знарядь праці Л. Мемфорда: *Платону подібне визначення здалося б дивним, оскільки він приписав сходження людини з первісного стану в рівній мірі як Марсу і Орфею, так і Прометею і Гефестові, богу ковалю*. Первісність перетворення самої людини, її роблення з самої себе.

Психоаналітичне тлумачення проблеми походження людини. Тотем і табу як фактори антропогенезу. Амбівалентність психіки як сутнісна ознака людини. Свіість та свідомість: поняття гріха в культурі. Проблема «незручності культури». Значення приборкання вогню. Антропологічна критика виходження з фетішизму.

Гра як засада формування людини та ігровий характер культури. Багатоманітність версій ігрової концепції культури. Ігри тварин та людські ігри: спільне та відмінне. Людська гра між можливим та реальним. Змістовна та смислова функції гри. Асиміляція гри сакральною сферою. Принципова безцільність гри. Гра та смерть, труд, володарство, любов згідно Е. Фінка в *Головних феноменах людського буття*. Хибність уявлень про гру як навчання чи сон. *Ще ні, вже ні, ніколи більше* гри у взаємозв'язку з іншими феноменами. Вільний час гри. Гра насамперед самим собою. Гралища як засоби гри. Безтурботність як турбота. Ігрове та комічне. *Fire play*. Гра як вихід з теснини суто людського. Саморозуміння гри. Прагнення заробити, завоювати, залюбити та заграти щастя. Символічність гри в її сповіщенні.

Людина як символічна істота. Віталізм І. Юкскюля та філософія символічних форм. Символізація як спроба подолання людської недостатності. Сигнали та символи. Значення спроможності людини до створення мережі неінстинктуальних зв'язків. Культура як процес послідовного самозвільнення людини. Символічне як «узагальнений інший». Е. Канетті про здатність людини до перетворення як фактор еволюції. Передчуття, перекинення та перетворення. Фігура та маска як кінцеві продукти перетворення. Зворотне перетворення та заборона на перетворення.

Роль контрсугестії в еволюції за Б. Поршневим. Інволюція та деградація за М. Кремо, А. Беловим та ін.

ТЕМА 5. Дуальність людини

Дуальність, бінарність, діхотомічність. Усвідомлення двоїстості своєї природи як фундаментальна подія в житті людини. Людина між богом та звіром. Заколот проти Бога та проти себе через статеві органи. Винахід libido в Августина Аврелія за Мішелем Фуко. Раболепність як підкорення бажанню так і темпорального підкорення бажання, вольового приборкання бажання до знищення libido. Його непостійність. Гріхопадіння як втрата вольового контролю з актуалізацією смерті. Чи еквівалентні статеві органи іншим органам? Проблематизована візуалізація. *Чоловік та жінка почервоніли, Мужчина и женщина покраснели, чи кожен за себе, чи один за одного.* Значення стиду. Бажання небажаного. Суб'єкт хіті як суб'єкт права. Сповідь як визнання обов'язку істини, благої вісті. *Cupiditas* та *charitas*. Харизма як агапе.

Природне та розумне начала. Свідоме та несвідоме. Дихотомія природи та культури. Етичні та дихотомії: добре та погане, піднесене та нище, обов'язок і насолода, щастя та страждання, тощо. Значення метафори машини. Історія розуміння взаємовідносин духа та тіла в культурі. Проблематичність існування «природної людини». Гомерівський реалізм та біблейський психологізм за Е. Ауербахом. Психологізація розуму та раціоналізація чуттів. Людина в культурі та цивілізації. Форми прилучення людини до культури: дресура, виховання, освіта, тощо. Божественне на земне в природі людини. Сутність христологічних дискусій. Ідея боголюдини. Християнська концепція гріха та спасіння. Залежність уявлень про бога від людського пізнання та культурної творчості. Смерть як ворог сучасного світопорядку: витіснення уявлень про загробне життя. Філософсько-антропологічні аспекти аполонічного та діонісійського. Гра та серйозність. Спокуса та порно. Ж. Бодрійяр про взаємовиключні логіки дуального відношення, що панує в грі, ритуалі, всій сфері правила; полярне, діалектичне або суперечливе відношення, що управляє всесвітом Закону, соціального і сенсу; дігитальне відношення, ставлення, з'єднання в технічному сенсі, що заправляє простором Норми і Моделей. Антипсихіатрія та шизоаналіз як проекти скасування хворобливої розщипленості людської психіки.

Душа та серце як осередки дихотомії. Злиття духовного та плотського в душевному. Серце як осередок душевного та духовного життя людини. Залежність серця від тілесного самопочування людини. Ідея двох сердець. Взаємозв'язок сердечності та унікальності людини. Розвиток «філософії серця». Б. Вишеславцев про серце як центр любові. Серце як центр духовних актів.

Гендерна філософська антропологія як дослідження бінарної опозиції чоловічого та жіночого. Специфіка ніцшевської мізогінії. Метафора парасольки. Шпори та стиль. Вручення батога жінці. Жінка як власний двійник та жіноча самооб'єктивація усієї себе. Проблема секс-об'єктивації. Проблематичність суб'єкт-суб'єктних статевоїх відносин. Інтерпасивність за С. Жижеком. Чоловіче/жіноче та маскулінне/фемінне. Діалектика статі С. Файерстоун. *Міф про красу* Н. Вульф. Перформативність гендеру за Дж. Батлер. *Я не жінка, я краще за жінку.* Екстремістський фемінізм В. Соланас. Лесбіянка як коханець-фемініст за М. Ніколчіной. Віддати своє тіло щоб отримати назад з надлишком. Деконструкція бінарної опозиційності. Принципова фемінність письма (Дж. Джойс та ін.). Від дуальності до ризому, поліверсії.

Недоторкане золоте правило двоїстості в *Чому все ще не зникло?* Бодрійяра Ж. *Не треба заглиблюватися в антропологію, щоб знайти цей корінь людського буття. Він всюди; він не тільки завжди залишає без відповіді питання, задані вище, а й завжди прирікає на невдачу людські починання. (До нього відноситься все, що засноване на синтезі, інтегральності та навмисному забутті всіх непокірних форм, все, що не узагальнюється чи не примиряється...)* Нормальне людське буття завжди існує в залежності або опорі своєї моделі (хоч би що це було: модель дії, соціальний або уявний проект), але в той же час у постійному виклику до цієї моделі. Людина мотивована і демотивована одночасно. Немає

потреби звертатися до психології, психоаналізу чи будь-якої іншої науки для цього. Ці науки існують лише щоб примирити непримиренне. Отже, людина завжди робить одночасно все, щоб її проект досяг успіху і щоб вона зазнала невдачі. Не йдеться про ослаблення, збочення або потяг до смерті. Усе це закладено у первинній двоїстості людини, у цьому він черпає свою протидіючу енергію. Це нормально для людини, і все, що їй допоможе примиритися із самим собою і знайти відповідь на запитання задані вище, приходить на зміну помилиці та містифікації. Ненормальний сьогодні той, хто живе не інакше як у односторонній та позитивній згоді з тим, що він робить і ким є. Підпорядкування, повний огляд (абсолютно нормалізоване буття). Численні індивіди, що згуртувалися в реальності, в їхній власній реальності для поступового зживання всіх двоїстих і нерозв'язних якостей. І таємниця цієї позитивної кристалізації, зняття сумнівів щодо реальності, необхідної реальності, залишається нерозкритою. Це ставить питання про розум Зла. Ми спрощуємо себе за допомогою технічної маніпуляції. І це спрощення сягає божевілля, коли з'являється цифрова маніпуляція. На що тоді перетворюється «черевомовлення» Зла? З ним відбувається те саме, що й з радикалізмом: коли він випаровується з індивіда, який без залишку ототожнився з самим собою і гомогенізований цифровою благодаттю, коли всяке критичне мислення зникає, тоді радикальність переходить на самі предмети. «Черевомовлення» Зла саме стає технологією. Тому двоїстість не може бути ні виключена, ні ліквідована – це правило гри, щось на зразок пакту про ненапад, який гарантує оборотність речей. Таким чином, якщо власна двоїстість залишить людину, тоді ролі зміняться: це машина, яка барахлить, яка стає збоченою, диявольською, загрожує. Подвійність весело переходить на інший бік. Якщо суб'єктивна іронія зникає – вона зникає у грі цифр – тоді іронія стає об'єктивною. Або стає тишею. На початку було Слово. Але тільки після того, як була Тиша. Сам Кінець зник...

Тварина як найближче інше. Тварина як бачиме та привелейоване інше за Дж. Нілоном. Тварина з її скритим бажанням як привелейована фігура розуміння людського в режимі біовлади за М. Фуко. Розрізнення влади дисципліни та біовлади контролю: людина-як-тіло та людина-як-жива-істота. Спектакль, таблиця та життя бестіарності в *Порядку речей*. Безумство як анімальність в класичній епістемі. Критика концепції тварини як підлюдського іншого. Тваринне як найкраще в людині. Анімалізація через технізацію та можливість протистояння. Сполученість влади та протистояння як підстава для абсолютного оптимізму.

Камінь без світу, бідна у світі тварина та виробляюча-світ людина за М. Гайдеггером. Зведення життя до світу. Дія людини в світі та поведження тварини в середовищі. Проблема доступу до світу, як-такого. Припинення існування замість смерті. Усвідомлення смерті як умова передбачення. Відкритість людського та тваринного за Дж. Агамбенем. Межа між людиною та твариною в людині. Відкриття людині світу за рахунок виключення тварини. М'ясоїдні рамки домінуючих форм буття суб'єкта. Фюзіс, зое та біос. Політичність біосу.

Рослинні перцепція, пам'ять та свідомість. *Рослинна теорія: біовлада та овочеве життя* Дж. Нілона. Рослини як нові тварини. Вегетативність голого життя. Приписування рослинному небезпечного несамоконтрольованого росту. Репрезентативність рослинного в порівнянні з тваринним. Харчуюча душа рослини. Чи мають рослини ентелехію? Життя, а не (не)можливість. Неполітичність та безвідхідність рослин. Людина як вигульна рослина. Шлунок як внутрішній ґрунт. Ототожнення рослини з твариною на підставі зв'язку з сонцем. Рух до сонця через світ. Невідрізнення тіней в печері від речей. Сон, смерть та мова як критерії досконалості. Усвідомлення смерті як умова володарства. Вкоріненість. Фокус на рослинному житті як можливість виходу за межі біовлади. Різома як діагностика.

Хеліотропність метафори: соняшники риторики одночасно всередині та зовні логосу За Ж. Дерріда. Фізичність та вегетативність клону. Якісне розрізнення сексуальної та ризоматичної репродукції. Питання про невинність рослинного. Дитинство як привелійована подія. Подібно до *différance*, *physis* складається з сили появи, яка залишається індуферентною до тієї чи іншої форми «життя» до тієї чи іншої окремої істоти чи її світу: необхідна умова (не)можливості, що (зрештою чи з початку) абсолютно байдужа до

будь-якого окремого каменю, тварини, рослини чи людини. Нілон Дж. Квітка як місце нульової сигніфікації та диссемінація. Гібридизація, перехрестне запліднення в *Glas*. Літературність та фемінність рослинного. Зростання та становлення (*phuein*) фюзиса. Відсутність бажання та суверенність рослинного. Суверенна тоталізація до нас, але не для нас. Життя як можливість й світ як уявне та реальність. Комічність рослинного.

Різома, становлення, територіалізація. Різоматичність життя. Корінь-книга та різоматична книга. Дерево як метафора для метафори. Різома та ассамбляж. Різома як неорганічне, машинне, стихійне життя. Різоматичність коеволуції. Множинність n-1 як індивідуація. Не доступ, але мешкання.

Спецієцизм, видовий шовінізм за Д. Харавей. Критика антропоморфізації живих істот. *Через рослину істоту* Л. Ірігарей та М. Малдера. *Динаміка слизу* Б. Вударда.

ТЕМА 6. Філософські аспекти людської сексуальності

Людина як сексуальна істота. Раціональний об'єктивізований дискурс про секс та специфіка цього дискурсу. Диспозитив сексуальності за М. Фуко: еротична жага та жага пізнання. Секс та сексуальність. Синтез фігур насолоди, пізнання та влади. Іномовлення, натяк та кодифікуюча мова. *Scientia sexualis vs. ars erotica*: вербалізація проти переживання. Секс як відкрита суспільна проблема. «Ортопедія» інфантильної сексуальності. Медициніфікація сексуальності. Психіатрія та право про норму та патологію. Поняття репродуктивної та периферійної сексуальності. Визнання та знання. Раціональність та карні інституції. Розвиненість сексуальної дискурсивності як механізм цивілізації. Від сповіді до психоаналізу: клінічна кодифікація, дифузна каузальність, латентність та інтерпретація. Репресовані фігури: мастурбуюча дитина, істеричка, гомосексуал. Спокуса та ліризм оргазму за М. Фуко. Танатична всепоглинальність насолоди. Сексуальні стратегії мікрофізики влади.

Філософія сексуальності в контексті структурного психоаналізу. Насолода сенсом (*jouis-sens*). Вимір скажуемого (*dit-mension*) як (*dimanche*) – воскресіння та одичання. Лінгвістерія. Фалос як філософське поняття. *Жінки не існує, існують жінки*. Жінка як симптом чоловіка, завдяки якому він існує за С. Жижеком. Жінка не існує (*exist*), жінка наполягає (*insist*). Чому жінка завжди не уся? Особливості жіночої насолоди. Чому тривога не бреше? Тривога як вичерпна відповідь на помилкову вимогу. Там, де фалоса очікують і вимагають, в площині генітального посередництва, його не надається – ось чому істиною сексуальності, тим, що кожен раз виявляється на піску під час її відпливу, є тривога. Неналюб'є (*hainamoration*).

Епістемологія комори І. Кософські Седжвик. Комора як клозет, кладова, камера, келія, будуар, кабінет, барліг. Камінг-аут у філософській перспективі. *Я вийшов, отже, я існую*. Відкритий секрет та заперечення тайни. Камуфляж комори. Гомофобія як латентний гомосексуалізм. *Я взагалі не це мала на увазі. Взагалі не це*. Т. С. Еліота та М. Пруста.

Що робити після оргії? Сексуальні аспекти симуляції. *Забути Фуко* як дзеркало влади в орієнтацію на істинні процедури. Манекенниця як фалос за Ж. Бодрійяром. Маленька дівчинка. Нью й травесті у повторенні та розрізненні. Сексуальність як внутрішня здатність вивільнення генітального.

Поняття хори – ні чуттєвого, ні умопостигаемого. Філософське тлумачення поняття гімен. Критика фаллогонтеоцентризма. *Роздягнися, щоб я побачив тебе оголеним*. *Mailman та tale*. *Вкрадений лист* Е. По між стойками, ножками каміну. Чи завжди лист (не) доходить до адресата? Чому жінки пишуть більше листів ніж відправляють. Стосунки ніколи не перестають не писатися.

Ж. Лакан і Ж.-Л. Нансі про сексуальні стосунки як стосунки за переважністю. Чому ми не можемо налюбитися? Бажання як форма прагнення заповнити своє буття, що не потребує заповнення. Сексуальні відносини як відносини за перевагою. Торкання думкою. Чи означає думати – притягувати? Стосунки як дія, але не як субстанція. Стосунок як відмінність і дуель.

ТЕМА 7. Соціальна філософська антропологія

Абстрактність як ізольованого індивіда, так і раболіпної людина маси. Метафора тканини суспільних взаємодій. Бажання та потреба. Чинник і ціль бажання. Бажання та самосвідомість за Г. Гегелем, А. Кожевим, Ж. Іпполітом. *Бажання – це завжди, по суті, щось інше, ніж воно нам показується.* Бажання як бажання іншого. Бажання бажання Іншого. Машина бажання за Ж. Дельозом. Відпустити бажання. Принципова незадовольненість бажання.

Феномен колективного тіла. Дисциплінарні простори культури. Мікро- та макрофізика влади за М. Фуко. Розрізнення сакрального та профанного просторів і часів. Філософська топологія міста. Місто як паразит, що охороняє. Агоральність відкритих місць. Замок, монастир, ринок. Ринок та ярмарок. Даунтаун та аптаун. Гетто: спроба компромісу страху перед іншим та економічного інтересу. Публіка як новітня форма соціалізації. Пасаж та експозиційна вартість. Медицинофікація та музеєфікація. Міська оптика когіто. Моральне значення (зоо)парку. Рослинні пам'ятники. Брутальність афективності. Місто-пам'ять, місто-зустріч та місто-фікція за М. Оже. М. де Серто про спротив минулого. Пішохідно-мовний акт. Читання як бракон'єрство та паркобудівництво. Метафоричність транспорту. Житло як моральний простір. Значення вікон та годинників. Концентраційний табор замість міста за Дж. Агамбеном: від роблення життя та дозволу померти до роблення смерті та дозволу жити, від бажання до голого життя. Повернення до суверенності від біовлади.

Я ще не починав Ж. Дерріда як запрошення. Самодеконструкція гостинності за Ж. Дерріда. Апорія гостинності в *Pas d'hospitalité*. Хазяїн як заручник гостя та гость як володар. Едіпальність атопічності. Принципова неочікуваність і недоречність гостя. Спустошеність можливості не-приходу. Месіанство без месії. Невизначеність прибульця на небосхилі чекання. Проблематичність амортизації приходу. Абсолютна гостинність та призупинення мови. Негостинність питань. Незаконний закон гостинності. *Закони гостинності* П. Клосовскі. *Обов'язок чи дар? Питання гостинності – це й питання яйності.* Бути собою в себе дома чи залишатися на порозі себе? Філософські аспекти порогу. Вічна межовість гостинності. Гостинність як поклик. Вторгнення (*l'intrus*) Ж.-Л. Нансі. Відторгнення життєво важливого інсургента. Прийняття та відторгнення на противагу прийняття відторгнення. Зустріч з інсургентом. Інший як життєво необхідний інсургент. Повнота розбитого серця. Некономічність дару та неможливість віддати. Дар та подарунок. *Дарувати смерть.* Жертва, визволення та осмислення. Дар смерті та відповідальність за життя. Відповідальність за смертність іншого. Етика прощення. Особливості потлача.

Ідеологія та міфологія. Принципова відсутність піднесеного об'єкту ідеології за С. Жижеком. Пустеля реального. Жахливість реального реального. Проблема ангажованості інтелектуалів за М. Фуко та С. Жижеком. Філософ в дії. Дискурс сили та дискурс справедливості. Типи дискурсу сили за Р. Бартом. Методи роботи з пресою за Р. Бартом: анонімна ідеологія (інтереси народу), репрезентативність (шоу), соціолектичність, артікульованість. Право на дискурсивність. Голосування як віддання голосу. Можливість акратичної мови як противаги енкратичної. Проблема особистісного висловлювання. Логорея. Думка, мова та дія як цінності.

Мовчання закону у надзвичайному стані. *Перед законом* та *Мовчання Сирен* Кафки та єврейський анекдот Фрейда за Агамбеном та Доларом: спроба протистояння через удавану глухоту до закону.

ТЕМА 8. Доля гуманістичних цінностей

Цінність життя та сенс життя. Переоцінка цінностей як переоцінка поняття цінність. Психологія проти метафізики. Людина як істота, що оцінює. Честь та чесність. Критика пам'яті та обіцянки. Пам'ять як знаряддя дрессури. Активність та реактивність як цінності. Цінність динаміки дії. Порядок царства цінностей. Екстенсивні та інтенсивні цінності. Феноменологічна установка на буття як цінність. Критика формально-логічного тлумачення апіоризму. Пересічність трансцендентального філософа. Специфіка ціннісного висловлювання.

Справедливість як цінність, форма морального визнання, міра та милість. Справедливість – поняття про належне, що містить в собі вимогу відповідності діяння і відплати: зокрема, відповідності прав і обов'язків, праці та винагороди, заслуг і їх визнання, злочину і покарання. Види спеціальної справедливості за Аристотелем: ретрибутивна та дистрибутивна. *Кожному – те ж саме (всім порівну), кожному – по заслугах, кожному – за потребами.* Справедливість як суспільний договір про те, щоб не завдавати і не терпіти шкоди за Епікуром. *Кожен повинен рахуватися за одного й ніхто не повинен рахуватися за декількох.*

Мерітократія за Х. Арндт (*Криза освіти*) та М. Янгом. Зручність поняття егалітарної демократії та мерітократія як олігархія. Загроза появи демагогів і тиранії та деспотизму. Влада гідних незалежно від походження та достатку. Конфуціанська «мерітократія». Криза легітимності. Відсутність універсального способу визначення здатностей: інтелекту, таланту та влади. *Американська історія* Х Т. Кея. «Залізний закон мерітократії», що пригнічує механізми вертикальної мобільності за К. Хейзом.

Теорія справедливості Дж. Роулза. *Принципи справедливості – це те, що люди приймуть в якості визначальних принципів при укладенні суспільного договору.* Між утилітаризмом та інтуїтивізмом. Доступ до положень. Неможливість компенсувати нещастя одного щастям суспільства в цілому. Необхідність корекції природного відчуття справедливості.

Безмірність, безмісцевість і безпідвальність справедливості. Принципові безсилля справедливості та несправедливість сили. *Сила закону* за Ж. Дерріда. Протистояння права та моралі. Сила та насильство. Принципова надмірність керування, навігації та справедливості. Перформативність і підпис. Виявлення адресата, референта справедливості. Справедливість як месіанство без месії. Закон гостинності та приватні закони як режими. Незаконність закону гостинності: закон без імперативу. Межовість справдливості. Недеконструктабельність справедливості. Деконструкція як відновлення справедливості, що порушена критикою та рефлексією. Ототожнення справедливості та деконструкції. Емоційність справедливості за даними нейробіології. Справедливість до справедливості. Можливість мовчання справедливості. *Я ще не починав.*

Антропологічний зміст поняття відповідальність. Життєвий вибір. Дифузність відповідальності особистості. Необратимість. Відповідальність та ризик. Ековідповідальність.

ТЕМА 9. Образ-концепт постлюдини

Від надлюдини до постлюдини. Остання людина за М. Бланшо. Епістемологія надлюдського. Від аналізу багатств, природної історії та загальної граматики до економіки, біології та лінгвістики. Судження та значення, структура та признак, вартість та ціна. Від Життя, Праці, Мови до Смерті, Бажання, Закону. Праця літератора, лібінальна економіка та політика й еротика тексту. Смерть без насолоди, бажання без об'єкту, мова без позначаємого. Смерть Бога та смерть людини від співчуття за М. Фуко та Ж. Дельозом. Складаина суб'єктивації: між стратою та стратифікацією. Складаина між складаинами за К. Відаль. Складаини потенціалів кремнію, семантичні складаини, генетичні складаини: користувач комп'ютерної віртуальної реальності, співавтор літературного гіпертексту та той, хто усвідомив трансперсональний досвід як такий. Антропологічний потенціал голографії. Від імен батька до фракталу. Кінець людини в її телосі за Ж. Дерріда. Пароксітон людського за Ж. Бодрійяром. Гіпертелія. *Церемоніал немає сенсу, він має лише езотеричне правило. І не має мети (fin), тому що є ініціаційним. У світі немає таких способів, щоб можна було розпоряджатися цілями (fins).*

Сучасна техніка як психопротез. Філософія віртуальної тілесності. Кіборг як технізована людська істота. Кіберсекс та кібервійна як специфічні втілення еросу та танатосу. Постсексуалізм. П. Бетанар про звільнення життя та пересадку обличчя. Людська істота як засада кіберпростору. Неочевидні просторові моделі постлюдського. Постшпінон та постфрік. Екстимність постлюдського. Псевдолюдина: симулянт як мешканець світу

симулякрів. Від смерті автора до смерті користувача. Постфемінізм К. Пал'ї. Хтонічна діонісичність природи та поп-культури. *Діонісизм – не пікнік*. Проституція як форма жіночої влади. Природність стереотипів: мачо та лярвочка.

Головні риси *постпостмодерної антропології*: від ситуативності до подієвості. Стомлення та порив. Взрив житлового комплексу в Сен-Луїсі і Всесвітнього торгового центру М. Ямасаки та аварійна посадка літака *Jet Blue*. Заборона фальші і нещирості при розв'язанні головоломки знаків, загадок мови, химер самої свідомості за І. Хассаном. *Істина (truth) спочиває на довірі (trust), особистій, соціальній, когнітивній довірі, яка залежить більшою мірою ні на консенсусі, а на самовідданості та самоспустошенні*. Межі політичної коректності та толерантності. Критика надмірного теоретизування та тотальної іронії В. Куріцина. Вторинна первинність за Н. Маньковською: відвертість та аутентичність, ліризм і цитатність. Транссентименталізм М. Епштейна. Д. Прігов Л. Рубінштейну: *Лев Семенович, будь чоловіком, не ухилийся від сліз*. Відродження суб'єкту в кожному маленькому я. *Постпостмодерні модуси існування*: домашні свята, маленькі подарунки, приватні фото, мережеві щоденники, хенд-мейд. Від нової архаїки до нової щирості: Вічне Повернення Нетотожного. Воля до влади та воля до творчості. Реабілітація «надто людського». Фемінізм четвертої хвилі. Riot Grrrl.

Смерть постмодернізма та те, що пізніше А. Кірбі. Постмодерн як псевдомодерн. Діджімодернізм – цифромодернізм. Людська істота як текст без автора. Невроз модерна, нарцисизм постмодерна, аутизм постпостмодерна. Постпостмодерн як постмодерн на стероїді за П. Хартнес.

Метамодернізм Т. Вермюлена та Р. ван ден Акера – пояснюючий документ у відкритому доступі на противагу онтології. Неоромантизм у *Королівстві повної луни* У. Андерсона. *Метамодернізм – це розгойдування. Він висловлює себе в динаміці, але потрібно бути обережними, щоб не сприймати це розгойдування як якийсь баланс; це скоріше маятник, що розгойдується між численними, незліченними полюсами. Всякий раз, коли метамодерністській ентузіазм тягне в бік фанатизму, гравітаційна сила тягне його назад, до іронії; як тільки іронія рухає його в сторону апатії, гравітаційна сила тягне його назад, до ентузіазму.*

Постпостмодерн в мистецтві: Олафур Еліассон, Херцог і дю Мьорон та ін. Протиставлення віри «anything goes» та комбінації брехні та статистики Т. Тьорнера. Надія на новий тренд. Уникнення надмірної фрагментації та спеціалізації. Мінімалізм геометричних й органічних паттернів. Екологічні та культурні, але не функціональні зони. *Місто як ландшафт: постпостмодерний погляд на дизайн і планування*. Повернення самовпевненості.

Генеративна антропологія постмілленіарізму. Е. Ганс як послідовник Р. Жирара. *Насильство і священне* та привабливий об'єкт. Постконсерватизм. Витоки мови. Кінець віктимного мислення. Вертикаль ресентиману та горизонталь любові. Перформатизм та аутентичність первинної сцени. Генеративна антропологія та генеративне мистецтво.

Цитата як дискурсивна гра та як спосіб самовираження. Камп: постсучасний дендізм. Деталь як цитата. Трансгресор vs. симулякр. Субверсивний потенціал нескінченно малого та невловимий і небезпечний мов ртуть постглобаліст. Фланер і дрейфер. Постінтелектуалізм: критика рацію та подолання провалу в інтелектах. Радіння про медіальне зміщення, неконвенціоналізм і квантове мислення.

ТЕМА 10. Футурологія та філософська антропологія

Головні напрямки філософського передбачення майбутнього стану людини. Проблема футурошоку. Порушення очікувань на певне майбутнє людства. Філософсько-антропологічні аспекти проблеми виживання людства. Акселераціонізм. Філософські аспекти проблеми нових репродуктивних технологій. Проблеми сучасної евгеніки. Клонування як трансцендування природнього начала людини. Проблематичність раціонального самогубства.

Трансгуманізм: технократизм, екстропіанство, постгендеризм, аболіціонізм (гедоністичний імператив), іморталізм, сингуляріанство, техногайянізм, психоделічний та альтернативний, трансцендентальний та трансгресивний. Безпідставність побоювань на експансивність еволюційного розуму та замкненість, нестягненість картезіанської очевидності в кіборгів.

Наслідування кількох батьків, трудові права реальних людей, нейтралізація потенційних правопорушників, секс з андроїдом, консервація інтелекту, нейронет. Антропологічні виміри актуального мистецтва. Фойерштайн Т. *Підшлункова залоза*. Г. Бен-Арі, К. Хадсон *In potēntia*. С. Вестбрук *Живий йогурт*. К. Коннант *Ікра Кріссі*.

Спекулятивний реалізм: можливість думки поза мисленням і навіть пояснення виходу поза мислення. Критика антропологічного кореляціонізму як привілейованого доступу К. Мейясу. *Вийти з самих себе, оволодіти «в собі», пізнати те, що існує незалежно від того, є ми або нас немає*. Контингентність як не-необхідність. Контингентність як невизначеність vs. суб'єктивність. Позбавлення людини суто людських привілеїв. Зараження деконструкції кантіанством. Обмеження критичного постгуманізму. Зруйнування навіть становлення гіперхаосом.

Розставання з есенціальним як теперішнім – неоплаканим призраком людини. Перекиди темпоральності. Відучення від тексту. *Число та Сирена*. Чи бросати гральні кістки? *Може бути (peut-être)* як беззв'язний зв'язок тире або проголошення німого *e*. Трансфігурація Капітана Сиренами. Людина в контексті об'єкт-орієнтованої онтології Г. Хармана: об'єктивація через маску. Об'єкт-становлення як темний надлишок. Онтографія: реальні та чуттєві об'єкти та якості. Надто глибокий надірваний (*overmined*) і надто поверхневий подірваний (*undermined*) об'єкти. ООО та секс-об'єктивація. Інтернет речей.

Антропоцен і постантропоцен. Кхтулхуцен. Нон-антропоцен Р. Брассье. Розвиток Й. Г. Грантом пропозиції Ф. Шеллінга повернути людське природі. Діз'юнкція проти досвіду. Дурна звістка темного виталізму. Антропология слизу за Б. Вудардом. Слиз як втілення динамізму. Політичне як вірулентне. Епістемологічна емерджентність. Інтелігентне та екстілігентне.

Людина як гіпероб'єкт і гіпосуб'єкт за Т. Мортонем. В'язкість, плавленість, нелокальність, фазність, інтероб'єктність гіпероб'єктів. Селебрітіз як стихійні лиха. Неприсутність гіпосуб'єкту. Сабсценденція. Дивна екологія в петлі (*loop*). Дивність, містичність, скручена петля (*weirdness*). *Моторошні «нелюдяні» («inhuman») істоти – зовсім не продукт расизму; вони скоріше становлять спробу сконструювати «здорову людську істоту», що не переслідується її нелюдською примарою. Нацистські права тварин і вегетаріанство Гітлера можна назвати антропоцентричний і безсумнівно, расистськими, адже вони спираються на неможливе чітке розрізнення між людським і нелюдським (nonhuman), яке було проведено за допомогою винищення нелюдського (unhuman) в соціальному, психічному і філософському просторах. Truthy (як істинно, ніби як істинно, більш-менш істинно), *truthiness* фактоїда та відчуття істини (*truthfeel*) через красу. Заміна дії (*action*) впливом (*influence*). Примарна равнина. Інтероб'єктивність Б. Латура. Кореляціонізм як агрологістика. Від геофілософії території до геофілософії ресурса. Фрактальний холізм: ціле менше ніж сума частин бо ціле теж є частиною. Екологічна свідомість як свідомість ненавмисних наслідків. Майбутнє та майбутність (*futurity*) як умова можливості передбачуваних майбутніх. *Ice Watch* Олафура Еліассона: не занурення, але спливання часу з речей. Налаштування (*tuning*) та солідарність в контексті в-жесті, апіорність (*alreadiness*) та теперішньості (*nowness*). Безтурботність/розслабленість (*careless/carefree*) і вже-екологічність.*

Циклопедія Р. Негарестані та *Kukl* Бйорк. Відмова від *ізмів*. Шизотратегії: ксеноагенція становлення стихіями. Агентський реалізм К. Барад: в-між (*in-between*). Інгуманізм тільки лиш відрізняє людину по її нормативним (а не причинно-структурним) інваріантам. Ці інваріанти – це здатність людини визначати і переглядати себе, використовуючи теоретичні та практичні знання. У цьому сенсі, інгуманізм – це витяг

нормативного ядра гуманізму, але локус (місце розташування) цієї нормативності не тільки не поміщається в природу (іраціональний матеріалізм), але і не приписується божественному (теологія). Негарестані Р. «Пов(ро)жний комплекс».

Лібідінальний матеріалізм Н. Ленда. Вірулентний нігілізм. Гіпервірство (*hyperstition*) як самодійснюючеся пророцтво vs. марновірство (*superstition*).

Епістемологічні розриви та відключення. Спекулятивний постгуманізм Д. Родена. Натуралізація деконструкції. Розширення людських нащадків. Вітальний реалізм Леві Р. Брайанта (*larvalsubject*): анімація людського.

IV. Матеріали для самостійної роботи.

Основні теми курсу, що потребують самостійного доопрацювання.

1. Огляд головних теорій людини: людина у дзеркалі власної думки.
2. Дуальність природи людини: між богом і звіром.
3. Людина як творець та витвір культури.
4. Соціальні аспекти філософської антропології.
5. Нові реальності світу та проблема людини.

Завдання та вправи

1. М. Шелер вважав, що головне в людині – не життя, але переживання. Він писав: «найбільш важким здається відділити зміст переживання й повноту того, що розкривається в ньому й тільки в ньому, ... від простого життя, яке проживається й яке у вигляді мертвих супутніх явищ або осадку можна спостерігати як так звані «психічні переживання». Які техніки цього відділення ви знаєте?

2. «Людина – не статичний центр світу, як він довго вважав, а вісь та вершина еволюції, що набагато прекрасніше» – писав П. Тейяр де Шарден. Як ви розумієте сутність динамічного антропоцентризму?

3. Як ви розумієте наступну думку Ф. Ніцше: «Ті, хто більше над усе любили надлюдину, завжди завдавали їй найсильнішого болю; подібно усім, хто любить, вони вимагали від неї неможливого». Які зміни відбулися з того щодо людини?

4. «Головне – це людська особистість, – писав А. Печчеї, – вона важливіша за будь-які справи та будь-які ідеї, бо всі вони без людей нічого не варті. А головне в кожному з нас та в нашому житті – це узи любові; адже тільки завдяки їм наше життя перестає бути стислим епізодом і набуває змісту як частина вічного». Як можна перекласти цей вислів мовою теорії особистості?

5. М. Бубер писав: «любов не властива Я таким чином, щоб Ти було лише її «змістом», її об'єктом; вона між Я та Ти. Той, хто не знає цього всією своєю істотою, не знає любові, хоча й може пов'язувати з нею ті почуття, якими вона насолоджується, які вона переживає, зазнає, висловлює. Любов є впливом, що охоплює увесь світ». Чи є будь-які відносини між згаданими двома типами любові?

6. На думку Е. Левінаса, «загроза варварства буття виходить від більш радикального [ніж природа] зовнішнього, від трансцендентності чужинності іншої людини». Як, на вашу думку, можна усунути цю загрозу?

7. За думкою А. Швейцера, «ідеал культурної людини є не що інше, як ідеал людини, що за будь-яких умов зберігає справжню людяність». Що, згідно з цією точкою зору, розуміється під людяністю?

8. «Наука, мистецтво, релігія, – писав Е. Кассіер, – живуть у світі власних образів, які не просто відображують самостійні явища, а реалізують різноманітні здібності духу. У кожній із них формуються власне символічні утворення, що не тотожні інтелектуальним поняттям». Як, на вашу думку, взаємодіють дух та інтелект?

9. «У науковому вивченні біосфери, – стверджував В. І. Вернадський, – представлено корінь рішення багатьох не тільки наукових, але й філософських проблем, що стосуються людини». Як можна співвіднести філософсько-антропологічну та натурфілософську проблематику?

10. «Серце, – писав П. Юркевич, – є осередком душевного та духовного життя людини». Як можна розуміти цю метафору? Як, на вашу думку, співвідносяться серце, душа та дух?

11. К. Маркс вважав, що «сутність людини не є абстрактом, властивим окремому індивіду. У своїй дійсності вона є сукупністю всіх суспільних відносин». Як співвідносяться індивідуальне та суспільне в людині?

12. Однодумець Ч. Дарвіна, Т. Хакслі стверджував: «звідки ми прийшли, які межі поставлені нашою владою над природою та природою над нами, до якої мети ми прагнемо – все це проблеми немарніючої свіжості та інтересу, що не зменшується, для кожної людської істоти, яка народилася на Землі...» У чому полягає світоглядна значущість такої постановки проблеми?

13. «Соціальні комплекси архетипового характеру теж мають свою індивідуальну історію, як і особистісні комплекси. Але в той час, коли особистісні комплекси не створюють нічого, крім особистісних пристрастей, архетипи творять міфи, релігії, філософські системи, що характеризують цілі нації та історичні епохи і впливають на них», – стверджував К.-Г. Юнг. На чому базується ця розбіжність між індивідуальною та колективною свідомістю?

14. Е. Фромм дає таке визначення характеру: «Характер у динамічному значенні – це специфічна форма людської енергії, що виникає у процесі динамічної адаптації людських потреб до певного образу життя в певному суспільстві. Характер визначає думки, почуття й дії людей». Чи ви згодні з таким визначенням характеру?

15. «Смерть є властивістю, станом, обумовленим причинами, але не якістю, без якої людина перестає бути тим, чим вона є й чим повинна бути», – писав М. Федоров. Чи підтверджує це ідею про можливість особистого безсмертя?

16. На думку М. Фуко, для сучасних суспільств властиве не те, що вони «прирікають секс залишатися в тіні, а те, що вони прирікають себе весь час говорити про нього, примушуючи оцінювати це як таємницю». Чи ви згодні з його поглядом?

17. «Фактично тіло має саму структуру свободи й навпаки: але ні те, ні інше не пропонується – ні в собі, ні в іншому – як причина або вираження цієї структури... Немає «вільного тіла», немає «втіленої свободи». Але від одного до іншого простягається розімкнутий світ» – писав Ж.-Л. Нансі. Якою мірою, на вашу думку, тіло володіє свободою?

18. Модернізуючи ніцшевську ідею надлюдини, Ж. Дельоз стверджує: «надлюдина – це значно менше, ніж зникнення існуючих людей, і значно більше, ніж просто зміна поняття: це явище нової форми». Як ви розумієте сутність образу-концепту форма-Надлюдина?

V. Методичні вказівки щодо виконання індивідуальних завдань.

Студенти самостійно вибирають одну з вище вказаних тем, або пропонують власну, погоджуючи її з викладачем. Після визначення теми необхідно підібрати відповідну літературу, яка складається з першоджерел і критичних праць, статей (не менше ніж 5 найменувань).

Критерії оцінювання

Участь в семінарських заняттях передбачає виступи з доповідями, аргументованими коментарями щодо проблем, що обговорюються на семінарі, і передбачає можливість отримати до 5 балів за семінар. Критерії отримання високої оцінки наступні: знання та використання філософських джерел, різних підходів для аналізу актуальних проблем філософії і методології наукових досліджень; повнота відповіді; творчий характер аналізу й узагальнення різних філософських підходів; навички лаконічного, чіткого, логічного, послідовного та грамотного викладу матеріалу,

формулювання власних висновків; уміння вести полеміку з теоретичних і практичних питань філософії, уміння проілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами.

Індивідуальна робота передбачає написання есе або статті, які оцінюються до 20 балів за такими критеріями: актуальність обраної теми, чіткість постановки проблеми, її співзвучність з темою дипломної роботи (2 б.); відповідність темі і вичерпність обраної літератури, яка складається з першоджерел і сучасних критичних праць, статей (не менше ніж 5 найменувань) (2 б.); логічна побудова, чіткі структура та зміст реферату (2 б.); репрезентативність плану реферату, метою якого є логічне розкриття вибраної теми (2 б.); наявність таких структурних складових, як назва, що репрезентує обрану проблему, план, вступ, висновок, список літератури (2 б.); аргументовано прописана актуальність проблеми, сформульовані мета й завдання (3 б.); послідовність розкриття теми (2 б.); крім реферування та аналізу першоджерел та відповідної літератури, представлено власне розуміння щодо поставлених питань (4 б.); є цитування/посилання на відповідну літературу (2 б.); наявні власні висновки, які відповідають поставленим у вступі меті та завданням (2 б.); відповідність формальним вимогам до оформлення та обсягу реферату (2 б.). Примітка: не припустимим є академічне шахрайство.

VI. Завдання для контрольних робіт, передбачених навч. планом.

Приклади тестових завдань

1. Філософська антропологія це
 - а) галузь знання, що міститься на межі між різними дисциплінами;
 - б) це галузь знання, що синтезує досягнення різних дисциплін;
 - в) цілісна наука про людину.

2. Людина в її відношенні до світу є
 - а) стрижневою проблемою філософії;
 - б) об'єктом вивчення філософської антропології;
 - в) проблемою для самої себе.

3. Людина як автономне розумне Я розглядається у межах
 - а) релігійної антропології;
 - б) філософії людини;
 - в) наукової антропології.

4. Людина як політична істота вперше розглядається в роботах
 - а) Протагора;
 - б) Платона;
 - в) Арістотеля.

5. Філософська антропологія в широкому смислі це
 - а) філософія людини;
 - б) філософія людського розуму;
 - в) філософські аспекти науки про людину.

6. До філософських антропологів як представників специфічного напрямку в історії філософії належать:
 - а) Протагор та Сократ;
 - б) М. Шелер та Х. Плеснер;
 - в) Дж. Піко делла Мірандола та М. Фіччіно.

7. Особливе положення в космосі людині відводив

- а) М. Ландман;
- б) А. Гелен;
- в) М. Шелер.

8. Принципова відкритість людини обумовлена

- а) її богоподібністю;
- б) її недостатністю;
- в) її діалогічністю.

9. «Життєвий світ» людини це

- а) її повсякденне життя;
- б) її екзистенційний простір;
- в) витвір її трансцендентальної суб'єктивності.

10. Людину як ексцентричну істоту розглядає

- а) Х. Плеснер;
- б) П. Тейяр де Шарден;
- в) Г. Хенгстенберг.

11. Філософсько-біологічну антропологію як історико-філософський напрямок заснували:

- а) М. Бубер і Ф. Хаммер;
- б) Е. Ротхакер і М. Ландман;
- в) А. Гелен і А. Портман.

12. А. Гелен тлумачив людину як

- а) ексцентричну істоту;
- б) ступінь органічного;
- в) недостатню істоту.

13. Культурфілософську антропологію як історико-філософський напрямок заснували:

- а) М. Бубер і Ф. Хаммер;
- б) Е. Ротхакер і М. Ландман;
- в) Г. Хенгстенберг і П. Тейяр де Шарден.

14. Діалогічна природа людини реалізується через взаємовідносини типу

- а) «я – воно»;
- б) «я – ти»;
- в) «я – я».

15. Взаємодію процесів антропогенезу та культургенезу можливо описати як

- а) бінарну опозицію;
- б) коеволюцію;
- в) ототожнення.

16. Людина як «потвора и творець» одночасно розглядалася

- а) Ф. Ніцше;
- б) Е. Фромом;
- в) А. Геленом.

17. В контексті філософської антропології геній це

- а) творець шедеврів, оригінальних зразків;

- б) володар духу;
- в) втілення суб'єктивності.

18. У марксистській антропології людина розглядається як

- а) істота, що працює;
- б) економічна істота;
- в) суб'єкт діяльності.

19. Засновниками психоаналітичної антропології були

- а) З. Фрейд і К.-Г. Юнг;
- б) К. Маркс і Ф. Енгельс;
- в) Е. Канетті та Х. Ортега-і-Гассет.

20. Засновниками шизоаналізу були

- а) З. Фрейд і К.-Г. Юнг;
- б) Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі;
- в) Р. Ленг і С. Гроф.

21. Е. Фінк досліджував

- а) феномени людського буття;
- б) символічні форми людського буття;
- в) онтологію людини.

22. Маргінальні прояви людської сутності досліджував

- а) Н. Макіавеллі;
- б) М. Фуко;
- в) К. Лоренц.

23. Двоїстість людської природи пояснюється суперечністю між

- а) природним і культурним початками;
- б) духовним і тілесним початками;
- в) розумом і серцем.

24. Усвідомлення людиною двоїстості своєї природи це

- а) фундаментальна подія в її житті;
- б) запорука відчуття людиною своєї покинутості;
- в) підвалина кризи поняття «людина».

25. Ідеал «благородного дикуна» відстоював

- а) Ж.-Ж. Руссо;
- б) Августин Аврелій;
- в) З. Фрейд.

26. Метафора серця відображує

- а) осередок внутрішнього життя людини;
- б) здатність людини до любові;
- в) людську унікальність.

27. Кордоцентрична філософська антропологія була заснована

- а) П. Юркевичем;
- б) В. Вернадським;
- в) Б. Паскалем.

28. Гендерна антропологія вивчає людину як істоту що наділена насамперед

- а) біологічним полом;
- б) полом як елементом самосвідомості;
- в) культурним полом.

29. В контексті сучасної філософської антропології влада розуміється як

- а) наслідок суб'єкт-об'єктних відносин;
- б) життєва сила;
- в) атрибут соціуму та культури.

30. Поняття пересічної людини належить

- а) М. Хайдеггеру;
- б) В. Беньяміну;
- в) П. Слотердайку.

31. Людина як істота, що бунтує досліджується

- а) А. Камю;
- б) Ф. Ніцше;
- в) Х. Ортега-і-Гассетом.

32. Дисциплінарний простір це

- а) місце формування людини;
- б) соціальний контекст;
- в) репресивний простір.

33. До ігрової природи людини привертає увагу

- а) Й. Гейзінга;
- б) Е. Кассірер;
- в) З. Фрейд.

34. Формулювання «сєнс життя» належить

- а) Ф. Ніцше;
- б) М. Шелеру;
- в) Ж. Дельзу.

35. Ототоження людини та її мислення відбулося в філософії

- а) Р. Декарта;
- б) Арістотеля;
- в) К. Поппера.

36. За К. Яспєрсом свідомість це

- а) дихотомія суб'єкта й об'єкта;
- б) суб'єкт світосприйняття;
- в) простір думок.

37. Людська свідомість це

- а) репрезентація діяльності мозку;
- б) вищий рівень психічної активності;
- в) відображення реальності.

38. Розуміння відносин тіла та душі в сучасній філософській антропології найкращим чином описує вислів

- а) «тіло – в'язниця душі»;
- б) «душа – в'язниця тіла»;
- в) «тіла й душа ув'язнені один одним».

39. Поняття феноменального тіла запропонував

- а) М. Мерло-Понті;
- б) Ж.-Л. Нансі;
- в) М. Мосс.

40. Ж.-Л. Нансі розумів тіло людини як

- а) сукупність означальних;
- б) поверхню смислів;
- в) текст.

41. В енергії еротичного почуття людини міститься

- а) культуротворчий потенціал;
- б) жага пізнання;
- в) привід для культурної репресії.

42. Мистецтво любові та наука про сексуальність перебувають у відносинах

- а) сполучення;
- б) антиномії;
- в) бінарної опозиційності.

43. Спокуса в контексті філософської антропології це

- а) спів-оберт людських сенсів;
- б) втілення медійної культури;
- в) форма діалогу.

44. Поняттям перверт в сучасній філософській антропології позначається

- а) сексуальний збоченець;
- б) межова природа людини;
- в) антитеза піднесеній ідеології.

45. Проблему «смерті людини» поставив

- а) Ф. Ніцше;
- б) М. Фуко;
- в) Ж. Дельоз.

46. Ідея надлюдини з'явилась

- а) одночасно з ідеєю людини;
- б) запропонована в роботах Ф. Ніцше;
- в) з'являлась періодично в епохи антропологічних поворотів.

47. Ідея боголюдини розробляється

- а) в християнській антропології;
- б) в релігійній філософії;
- в) в філософії П. Тейяра де Шардена.

48. Появу трансгуманізму уможливорює

- а) розширення меж гуманізму;
- б) нова форма існування людської істоти;
- в) перехід людини на новий ступінь розвитку.

49. В семіотичній антропології людина це

- а) автор;
- б) співавтор;
- в) скриптор.

50. Постлюдина це

- а) людина майбутнього;
- б) втілення ідеалу людини;
- в) людина в ситуації постмодерну.

VII. Комплект контрольних завдань

Питання до заліку:

1. Проблемне поле вчень про людину.
2. Головні поняття філософської антропології.
3. Основні віхи розвитку антропологічної проблематики.
4. Антропологічні повороти в історії філософської думки.
5. Програма пізнання людини М. Шелера.
6. Ressentiment за Ф. Ніцше та М. Шелером.
7. Чинники людської відкритості.
8. Ексцентричність людини за Г. Плесснером.
9. Вчинок та подія згідно П. Шульцу.
10. Різноманіття філософсько-антропологічних теорій.
11. Антропогенез як філософська проблема.
12. Проблема дихотомічності людського буття.
13. Типи дихотомій людського буття.
14. Філософські тлумачення сексуальності.
15. Головні риси гендерної антропології.
16. Співвідношення тіла та тілесності.
17. Філософія тілесності.
18. Філософсько-антропологічні аспекти проблеми свідомості.
19. Проблема локалізації свідомості.
20. Філософська антропологія про кохання.
21. Актуальні концепції кохання.
22. Філософсько-антропологічна топологія.
23. Антропологія гостинності.
24. Антропологічний зміст влади.
25. Філософська антропологія політики.
26. Антропологія та аксіологія.
27. Справедливість та деконструкція.
28. Філософська танатологія.
29. Плинність та безсмертя людини.
30. Проблематизація смерті людини.
31. Образ-концепт надлюдини.
32. Постлюдина як надлюдина.
33. Концепції постлюдського.
34. Людська істота в ситуації *пост*постмодерну.
35. Екоетика про майбутнє людства.
36. Шок майбутнього людства.